

пажухишанд, ки ин гувоҳест ба мубрамияту рӯзмарраю саривактӣ будани рисолаи илмии унвончӯ **Аслонова Гулрухсор Наимҷоновна** дар мавзуи «**Хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исмӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ**», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ пешниҳод гардидааст.

Рисола аз рӯйи мазмуну муҳтаво, мундариҷа ба ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ мувофиқат менамояд.

Диссертатсия аз рӯйхати ихтисораҳо, муқаддима, се боб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва интишороти муаллифи диссертатсия таркиб ёфтааст.

Муаллиф дар **муқаддима**и рисола тамоми рукнҳои тибқи низомнома муқарраршударо матраҳ намудааст. Дар он, пеш аз ҳама, мубрамии мавзуи таҳқиқ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши он баррасӣ гаштааст. Ҳамчунин робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, самт ва объекти таҳқиқ, асосҳои назариявӣ ва методологии он, навгониҳои илмӣ, нуктаҳои асосии ба дифоъ пешниҳодшаванда, аҳаммияти илмию амалии пажухиш зикр гардида, роҷеъ ба дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои кор, мутобиқати мавзӯ бо шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, интишороти муаллиф ва сохтори диссертатсия маълумот дода шудааст (с. 4-12).

Дар боби аввали диссертатсия «**Асосҳои назариявии таҳқиқи воҳидҳои фразеологӣ дар забоншиносӣ**» масъалаҳои гуногуни назарии воҳидҳои фразеологии забонҳои тоҷикиву англисӣ бо баррасии назарияҳои маъруф роҷеъ ба фразеология дар забоншиносии ватаниву хориҷӣ, таърихи омӯзиши ин бахши забон, масъалаҳои умдаи фразеологияи муосир ва баррасии синхронӣ-муқоисавии воҳидҳои фразеологии забонҳои муқоисашаванда ва масъалаҳои ба ин мавзӯҳо

марбут ба тавассути ташреҳу тавзеҳу таҳлили маводи зиёде хуб таҳқиқ шудаанд.

Аз таҳлилҳои муаллифи рисола маълум мегардад, ки таҳқиқ ва омӯзиши воҳидҳои фразеологӣ дар забоншиносии муосир ҳоло низ яке аз мавзӯҳои муҳим маҳсуб меёбад. Дар робита ба мавзӯ ва масъалаҳои фразеология муҳаққиқини барҷаста, аз қабилӣ В. В. Виноградов, Е. Д. Поливанов, Л. В. Шерба, И. И. Мешанинова, Н. Н. Амосова, А. В. Кунин, В. Л. Архангелский, В. Н. Яртсева, А. И. Смирнитский, В. А. Звезгинтсева, В. Г. Гак, аз муҳаққиқони тоҷик – А. Мирзоев, Д. Т. Тоҷиев, Н. А. Маъсумӣ, Ш. Н. Ниёзӣ, С. В. Хушенова, Ҳ. Мачидов, Х. Ҷалилов, Ф. Зикриёев ва чанде дигарон таҳқиқоти арзишманде анҷом додаанд.

Дар забоншиносии муосир бошад воҳидҳои фразеологӣ аз мавқеъ ва нуқтаи назари маъноӣ истифодаи услубӣ дар адабиёти бадеӣю публицистика ва таснифоти воҳидҳои фразеологии забонҳои форсӣ ва тоҷикӣ ба тариқи мукамалтар мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Нахустин таҳқиқот дар робита ба таҳлилу таҳқиқи муқоисавии забонҳои тоҷикию англисӣ ба қалами Г. Б. Баракаева, А. Аҳмадҷонова, Э. Бобоев, М.Н. Азимова, М.Назирова, М. Раҷабова, Д.И. Мачидова, С.Р. Азимова, М.Р. Сайфитдинова тааллуқ доранд. Таҳқиқи воҳидҳои фразеологӣ аз мавқеъ ва нуқтаи назари муқоисавӣ маънӣ ва моҳияти заминавие барои коркарди назарияи умумии низоми фразеологӣ ва хусусиятҳои луғавию сарфунаҳвии воҳидҳои забонӣ дорад. Дар ин самт муҳаққиқ рисолаи М. Н. Азимоваро мисол меорад, ки ба сохтор ва семантикаи воҳидҳои фразеологии забони тоҷикӣ ва муродифоти онҳо дар забони англисӣ бахшида шудааст. Чи тавре ки аз таҳлилҳои диссертант бармеояд, дар самти омӯзиши муқоисавии воҳидҳои фразеологии исмии забонҳои тоҷикию англисӣ рисолаи алоҳидае таҳия нагардидааст, ки ин ҷанба мубрами мавзӯи таҳқиқро собит менамояд. Ҳамчунин то ҳанӯз ҳам бисёр масъалаҳои фразеология, аз қабилӣ таърифи ягонаи фразеология, таснифи он, усулҳо, принципҳо, таркиб ва

ҳаҷми он ҳалношуда боқӣ мондаанд. Рисоланавис кӯшидааст, ки тамоми адабиёти ба мавзуъ алоқамандро, ки миқдорашон хеле зиёд аст, омӯхта, дар мавридҳои зарурӣ бо муаллифони онҳо баҳс ораста, барои тасдиқи фикр ба онҳо така намояд (саҳ. 13-35).

Боби дуюми рисола «Таҳлили сохторию грамматикии воҳидҳои фразеологӣ исмӣ дар забонҳои муқоисашаванда» унвон дошта, се фаслро дар бар гирифтааст. Дар ин қисмати диссертатсия муаллиф ба тавсифи таҳлили сохторию грамматикии воҳидҳои фразеологӣ, қолабҳои сохторию фразеологизмҳои исмӣ, гунаҳои воҳидҳои фразеологӣ исмӣ таваҷҷуҳ зоҳир кардааст (саҳ. 36-77).

Дар оғози боби мазкур муҳаққиқ нуқтаи назари олимони варзида, аз қабилӣ Ш. Балли, В.В. Виноградов, С.И. Ожегов, Н.Н. Амосова, А.М.Бабкин, А.И. Молотков, А.В. Кунин, Н.М. Шанский, В.П. Архангелский, Ҳ. Мачидов ва дигаронро дар мавриди сохтори воҳидҳои фразеологӣ зикр карда, таъкид менамояд, ки дар роҳи ҳалли масъалаи мазкур ақидаи мутахассисон якранг нест. Агар як гурӯҳи ин муҳаққиқон ҷумлаҳои фразеологиро ба сохтори фразеологизмҳо дохил накунад, гурӯҳи дуюм дар қатори таркибу ибора ҷумлаҳо низ ба гурӯҳи сохторию онҳо дохил мекунад. Муаллифи рисола низ нуқтаи назари гурӯҳи дуюмро қобили қабул меҳисобад (саҳ. 38).

Муҳаққиқ воҳидҳои фразеологӣ исмиро аз рӯйи калимаи меҳварӣ ва миқдори ҷузъҳои таркибии онҳо ба ду гурӯҳ: дучузъа ва бисёрҷузъа тасниф карда, тафовути онҳоро дар забонҳои муқоисашаванда дар заминаи маводи амалӣ нишон додааст. Таҳлили маводи амалӣ собит намуд, ки миқдори фразеологизмҳои дучузъа нисбатан зиёдтар (11 қолаб дар забони тоҷикӣ, 8 қолаб дар забони англисӣ) буда, дар муқоиса бо он воҳидҳои фразеологӣ исми бисёрҷузъа камтар аст (8 қолаб дар забони тоҷикӣ, 7 қолаб дар забони англисӣ). Қолабҳои ташаккули воҳидҳои фразеологӣ исмӣ дар ҳар ду забон бо тарзи ташаккули ибораҳо, воситаи алоқаи нахвӣ онҳо тафовут доранд. Чунончи, муаллифи диссертатсия воҳидҳои фразеологӣ исми дучузъаро вобаста ба мавқеи

чузъҳои таркибӣ ба пешоянддор ва бепешоянд чудо карда, қолабҳои ташаккули онҳоро нишон додааст. Аз нақшаи овардашуда аён мегардад, ки воҳидҳои фразеологии исмии дучузъаи бепешоянд дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ баробар (5/5) ташаккул ёфтаанд, аммо воҳидҳои фразеологии исмии дучузъаи пешоянддор дар забони тоҷикӣ нисбат ба забони англисӣ афзалият доштааст (6/3). Муҳаққиқ баъд аз таҳлили қолабҳо ба хулосаи дуруст омадааст, ки тафовути қолабии воҳидҳои фразеологии исмии забонҳои муқоисашаванда ба қонуниятҳои грамматикӣ забонҳои муқоисашаванда вобастагӣ доштааст, ки инро аз тартиби ҷойгиршавии унсурҳо, воситаи алоқаи чузъҳо мушоҳида кардан мумкин аст. Агар ба воҳидҳои фразеологии исмии забони англисӣ ҳамроҳшавии артиклҳои муайяниву номуайяни, ифодаи исм дар ҳолати соҳибият хос бошад, дар фразеологизмҳои исмии забони тоҷикӣ истифодаи бандаки изофӣ ба назар мерасад.

Боби сеюми диссертатсия «**Хусусиятҳои луғавию семантикӣ воҳидҳои фразеологии исмӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ**» ном дошта, дар шаш фасл масъалаҳои марбут ба ин мавзӯ таҳлилу баррасӣ мегардад. Боби мазкур дар хусуси баромади воҳидҳои фразеологии исмӣ (асливу иқтибосӣ) ва мавқеи категорияҳои маъноӣ, аз қабيلي муродифот, мутаҷозҳо ва сермаъноӣ, ҳамчунин воҳидҳои фразеологии исмии маҷозӣ баҳс мекунад.

Чи тавре ки маълум аст, бунёди низоми фразеологии ҳамаи забонҳои хатдори қадимаро асосан фразеологизмҳои исмии аслии ташкил медиҳад, ки забонҳои тоҷикиву англисӣ аз ин қоида истисно нестанд. Муаллифи рисола ба ин нукта ишора намуда, таъкид мекунад, ки манбаи пайдоиши фразеологизмҳои исмии аслии забони зиндаи мардумӣ мебошад, зеро дар онҳо асолати забон инъикос гардида, онҳо дар натиҷаи серистеъмоли суфтаву устувор шудаанд. Дар баробари воҳидҳои фразеологии исмии аслии дар забони тоҷикӣ воҳидҳои фразеологии иқтибосӣ аз забонҳои русӣ, арабӣ, ўзбекӣ, махсусан аз китобҳои муқаддаси Қуръон ва Библия дар қабатҳои гуногун истифода шудаанд.

Аслан, иқтибос як роҳи бойшавии таркиби луғавии ҳар як забон аст, зеро дар дунё забонеро, ки аз забонҳои дигар воҳидеро иқтибос накарда бошад, дучор шудан ғайриимкон аст. Баромади фразеологизмҳои исмии иқтибосии забони англисӣ бештар забонҳои лотинӣ, фаронсавӣ, олмонӣ, испанӣ ва итолиёвӣ мебошад. Дар ин забон ҳамчунин ифодаҳои устувори китоби муқаддаси Инҷилро ҳам истифода мебаранд. Дар ривочи захираи фразеологии забони англисӣ нақши адибон, суҳаншиносон, сиёсатмадорон, ходимони давлатӣ низ калон аст, ки эшон як миқдор воҳидҳои фразеологии исмиро ба забон ворид кардаанд.

Дар ҳамаи забонҳо категорияҳои маъноӣ ҳамчун як воситаи муассири баён хизмат мекунанд. Ба ин масъала диссертант низ тавачҷух карда, хусусиятҳои бадеии воҳидҳои фразеологии исмии ҳар ду забонро ба риштаи таҳқиқ кашидааст. Муаллифи рисола баъд аз таҳлили мавод ба хулоса омадааст, ки сарфи назар аз гуногунии сохтор, мавқеи чуғрофӣ, шароити зист, тафовути анъанаву фарҳангҳо дар ин забонҳо ифодаву мафҳумҳои ба ҳам шабеҳро мушоҳида кардан мумкин аст. «Мафҳумҳои одӣ дар натиҷаи омӯзишу таҷрибаи зиёди рӯзгор ва мушоҳидакорӣ бо роҳи монандкуниву хулосабарории амиқ тавассути воҳидҳои фразеологӣ ифода ёфтаанд» (сах. 155). Тамоми воҳидҳои фразеологии исми дар ин қисмат овардашуда бар замми ифодаи мафҳуми ашёву аломат дорои обуранги ҳиссии мусбат (дугонаи чамолакӣ, марди майдон), манфӣ (девори намкаш, гурги гурусна, гурги хонадон) мебошанд. Як гурӯҳи дигари ин воҳидҳои фразеологӣ маъноӣ яклухтро холисона, яъне хушқу холӣ ифода менамоянд. Ба мисли: офтоби сари кӯҳ, сиёҳиву сафедии чашм ва ғ. Таҳлили маводи амалии ин қисмат ҳамагӣ асоснок ва бамавриданд. Дар фасли «Воҳидҳои фразеологии исмии маҷозӣ» нақши санъатҳои бадеӣ таъкид гардида, ҳамчун замина хизмат намудани маҷоз, истиора, киноя, ташбеҳ, тавсиф, муболиға ва амсоли инҳо зикр шудаанд (сах. 78-155).

Ҳар як қисмати рисола хулосаҳои мушаххаси бобро дар бар мегирад.

Хулосаҳои муаллиф аз натиҷаи бадастовардааш дар даҳ банд чамъбаст гардидаанд, ки ҳамагӣ асосноканд (саҳ. 156-158).

Диссертант ҳангоми таҳияи рисола ба қоидаҳои имлои забони тоҷикӣ ва аломатҳои китобат, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №268 тасдиқ шудааст, диққати махсус зоҳир намуда, дар асоси ин ҳуҷҷати зарурӣ қорашро омода кардааст. Гузашта аз ин, диссертатсия босаводона таҳия шуда, дар он ғалатҳои имлоӣ, китобӣ ва услубӣ ниҳоят кам ба мушоҳида мерасад, ки ин аз масъулияти баланд ва дониши хуби диссертант шаҳодат медиҳад.

Ҳамин тариқ, аз мутолиа ва таҳлили диссертатсияи мавриди тақриз чунин натиҷагирӣ кардан мумкин аст, ки Аслонова Гулрухсор Наимҷоновна мавзӯро хуб ҳазм намуда, ба ҳалли вазифаҳои дар назди худ гузоштааш ба ҳадаф расидааст. Маводи назариву амалии фаровоне, ки муҳаққиқ гирд оварда, таҳлил намудааст, аз заҳмати зиёди ӯ дарак медиҳад. Муҳокимарониҳо ва баҳсҳои диссертант дар рисола бамаврид ва илман асосноканд. Аксари мулоҳиза ва нуктаҳои назари баённамудаи ӯ ҷолиби тавачҷух ва арзишманд мебошанд. Автореферати диссертатсия ва ҳуди он дар маҷмӯъ ба тамоми талаботи муқарраршуда ҷавобгӯ мебошанд.

Сарфи назар аз дастовардҳо дар фишурда ва ҳам дар рисола баъзе камбудихое ҷой доранд, ки, аввалан, ислоҳпазиранд ва сониян, зикр ва ислоҳи онҳо дар оянда ҳусни корро меафзояд:

1. Ҳангоми истифодаи истилоҳоти соҳа якрангӣ дида намешавад: як қисми онҳо бидуни тарҷума, қисми дигарашон дар шакли тарҷумашуда истифода шудаанд. Хуб мешуд, ки дар ин маврид принсипи ягона риоя карда шавад.

2. Дар саҳифаҳои 6, 9, 15, 16, 18, 39, 80 калимаи «таҳқиқотҳо» истифода шудааст, ки нодуруст аст ва он бояд ба «таҳқиқот» иваз карда шавад, зеро «таҳқиқот» калимаи арабӣ буда, шакли чамъро ифода мекунад.

3. Дар боби дуоми диссертатсия зимни таҳлили сохторӣ-грамматикӣ ҳуб мешуд, воҳидҳои фразеологии исмии забони англисӣ тарҷума мегардиданд.

4. Яке аз роҳҳои сермаъношавии ВФ ба мисли калима маҷоз ба ҳисоб меравад, аз ин рӯ агар фасли 3.6. «Воҳидҳои фразеологии исмии маҷозӣ» бо фасли 3.3. «Сермаъноии воҳидҳои фразеологии исмӣ» муттаҳид карда мешуд, мантиқан дуруст меомад.

5. Дар диссертатсия воҳидҳои фразеологии исмии гурги борондида (50, 120, 126, 134), Ҳолами даврон (114, 127, 128, 141), гули сари сабад (39, 126, 138, 146) ва дашти Карбало (85, 91, 127) бисёр такрор шудаанд.

6. Дар шароити кунунӣ инъикоси маводи мавриди таҳлил дар шакли диаграмма, гистограмма, таблитса ва ҷадвалҳо яке аз масъалаҳои муҳим арзёбӣ мегардад. Ин масъала дар оянда ба инобат гирифта шавад, аз манфиат ҳолӣ нахоҳад буд, зеро дар диссертатсия таҳлили омории қолабҳои воҳидҳои фразеологии исмии забонҳои муқоисашаванда оварда шудааст.

7. Дар диссертатсия ва автореферат ҷо-ҷо ғалатҳои имлоӣ (14, 17, 19, 32, 61, 88, 102, 106, 113, 124, 156), аломати китобат (4, 87, 117, 121) ва техникӣ (36, 106) ба назар мерасад, ки ислоҳи онҳо ҳусни корро меафзояд.

Ин мулоҳизот ва эродҳо ҷанбаи тавсиявӣ дошта, ислоҳпазиранд ва аҳаммияти назариву амалии диссертатсияро коҳиш намедиханд. Рисолаи номзадии **Аслонова Гулрухсор Наимҷоновна** дар мавзӯи «**Хусусиятҳои типологии воҳидҳои фразеологии исмӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ**» кори илмию таҳқиқотии мукамал ва ба анҷомрасида буда, ба меъёрҳои муқарраршуда ва талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология пешниҳод гардидааст, мувофиқат мекунад.

Фишурдаи рисола ва мақолаҳои илмии интишорнамудаи муҳаққиқ ба андозаи кифояткунанда мазмуну муҳтавои рисолаи номзадиро инъикос намудаанд.

Дастгоҳи илмии таҳқиқот низ ба меъёру талаботҳои рисолаҳои номзадӣ ҷавобгӯ буда метавонад.

Хулоса, метавон тазаккур дод, ки муҳтавои фишурда низ бо рисолаи илмӣ пурра мувофиқат мекунад. Диссертатсияи Аслонова Гулрухсор Наимҷоновна кори баанҷомрасида ва мувофиқи талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таълифгардида буда, ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаи илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзоди илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.20 – Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқоисавӣ мебошад.

Тақриз ба диссертатсия ва автореферат дар ҷаласаи муштаракӣ кафедраи филологияи англисӣ ва кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон, суратҷаласаи №3 аз 28.10.2022 муҳокима гардидааст.

Дар ҷаласа 20 нафар иштирок доштанд: Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарafdор» – 20 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест.

Раиси ҷаласа:

Номзоди илмҳои филологӣ, дотсент,
мудири кафедраи филологияи
англисии Донишгоҳи славянии
Россия ва Тоҷикистон

Турсунова Ф. Р.

Номзоди илмҳои филологӣ, дотсент,
мудири кафедраи забони тоҷикии
Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Сайфуллоева З.А.

Ташхисгарон:

Номзади илмҳои филологӣ, дотсенти
кафедраи филологияи англисии

Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон

Саъдиева Г.Ф.

Номзади илмҳои филологӣ, муаллими калони
кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи
славянии Россия ва Тоҷикистон

Амлоев А.Я.

Котиби чаласа:

Донаева Н.Ч.

«Имзоҳои Турсунова Ф. Р., Сайфуллоева З.А., Саъдиева Г.Ф.,

Амлоев А.Я ва Донаева Н.Ч.-ро тасдиқ менамоем»

Сардори раёсати кадрҳои Донишгоҳи
славянии Россия ва Тоҷикистон

Раҳимов А.А.

Суроғи муассисаи пешбар:

734000, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи М.Турсунзода, 30

Тел.: (+992) 37 221-35-50

Факс: (+992) 37 221-35-50

www.rtsu.tj

E-mail: p.rektora@mail.ru